

Ks. Józef Stala

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

**UMIEJĘTNOŚĆ DZIAŁANIA NAUCZYCIELA
RELIGII I KATECHETY.
KIERUNKI FORMACJI KSZTAŁTOWANIA
UMIEJĘTNOŚCI PEDAGOGICZNO-
KATECHETYCZNYCH**

**'THE SKILL OF ACTING' OF A RELIGIOUS
INSTRUCTOR; FORMATION TRENDS IN THE PEDAGOGY
OF RELIGIOUS INSTRUCTION**

The aim of the article is to discuss the problem of improving teaching skills in the field of religious instruction. Religious instructor is not only a teacher, but also a tutor and witness. What he does is an act of communication, so it is necessary to go through suitable religious and pedagogical formation. Teaching religion means participating in God's pedagogy. The formation should lead one to maturity which means respecting an individual, the ability to answer and interpret educational questions, help people to understand various problems and guide them towards their own maturity.

Ojciec Święty Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* przypomniał, że „dzisiejsze warunki katechezy, względy metodologiczne lub pedagogiczne podpowiedzą, aby przekazywanie bogatej treści katechezy było przeprowadzane raczej w taki, a nie inny sposób. Troska o integralność nauczania nie przekreśla zresztą potrzeby bezstronności ani umiejętności właściwego rozkładania i hierarchizowania materiału, dzięki którym każdy przyzna nauczającym prawdę, przekazywanym zasadom i wskazywanym drogom życia chrześcijańskiego taką wagę i znaczenie, jakie im się należą. Może się także zdarzyć, że odmienny sposób mówienia okaże się lepszy dla przekazania treści katechezy różnym ludziom, czy różnym grupom ludzi.

Wybór treści dopuszczalny jest o tyle, o ile nie jest podyktowany mniej lub bardziej subiektywnymi uprzedzeniami i opiniami nacechowanymi jakąś ideologią, lecz kieruje się pokornym staraniem, by lepiej dotrzeć do nauki, która powinna zostać nienaruszona. Zastosowana metoda i język muszą być narzędziami, przy pomocy których będzie przekazywana całość, a nie tylko część «słów życia wiecznego», czy «dróg życia»¹. Formacja nauczycieli religii i katechetów winna uwzględnić i harmonijnie łączyć ze sobą podstawowe elementy: *być*, *wiedzieć* i *umieć*². Oprócz formacji duchowej i intelektualnej również ważna jest formacja w zakresie działalności praktycznej, czyli kształtowania umiejętności bycia nauczycielem, wychowawcą i świadkiem. Wymiar *umiejętności działania* jest równie istotny, gdyż katecheza jest przecież aktem komunikacji³. Ta formacja zmierza do uczynienia z nauczyciela religii i katechety wychowawcy człowieka i życia ludzkiego⁴. Dlatego wydaje się słusznym podjęcie w niniejszym artykule zagadnienia podnoszenia umiejętności działania nauczyciela religii i katechety, czyli przyjrzeniu się formacji kształtowania umiejętności pedagogicznych i katechetycznych. Zostanie zatem ukazany nauczyciel religii i katecheta, który jest zarówno nauczycielem, wychowawcą oraz świadkiem.

1. Nauczyciel religii i katecheta nauczycielem

Przekazywanie treści katechetycznych odbywa się podczas lekcji religii i katechezy. Gdy mówi się o lekcji religii czy katechezie – trzeba zatrzymać się na osobie, która ją prowadzi. Jest oczywistym, że nauczyciel religii i katecheta winien prowadzić zajęcia w sposób ciekawy, interesujący, dynamiczny oraz poprawny pod względem metodologicznym. Do takiego prowadzenia zajęć potrzebne są odpowiednie umiejętności dydaktyczne⁵. Aby je zdobyć „prawdziwy” nauczyciel musi nieustannie poszerzać własne kompetencje, dążyć do pogłębiania swej wiedzy i umiejętności w zakresie nauczanego przedmiotu. W kompetencjach dydaktycznych należy rozwinąć kształcenie umiejętności właściwego rozplanowania zajęć w ciągu roku, rozwijanie zdolności logicznego konstruowania lekcji, uczenie właściwej struktury lekcji i jednakowe dowartościowanie każdego z elementów procesu nauczania, operacjonalizacja celów nauczania, uwrażliwienie na socjotechnikę w prowadzeniu zajęć – nielekceważenie aktywizacji, ale również niedopuszczenie do nadmiernej nią fascynacji⁶. Współczesnego nauczyciela

¹ CT 31.

² Por. PDK 155.

³ Por. E. Osewska, *Modele komunikacji interpersonalnej i ich znaczenie dla katechezy*, [w:] J. Stala (red.), *Wybrane zagadnienia z katechetyki*, Tarnów 2003, s. 111-139.

⁴ Por. DOK 238.

⁵ Por. C.M. Sondej, *Intelektualna i duchowa formacja osobowości katechetek w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie*, Kraków 1998, s. 265; J. Stala (red.), *Dydaktyka katechezy. Część I*, Tarnów 2004; J. Stala (red.), *Dydaktyka katechezy. Część II*, Tarnów 2004.

⁶ Por. H. Hamer, *Klucz do efektywności nauczania*, Warszawa 1994, s. 15; J. Homplewicz (red.), *Sukces wychowawczy w relacjach słuchaczy podyplomowego studium wychowania prorodzinnego w Rzeszowie*, Rzeszów 1999.

religii i katechetę powinna charakteryzować postulowana przez współczesną dydaktykę postawa twórcza w zakresie metod i środków dydaktycznych, ponieważ nie może on ograniczać się do prowadzenia lekcji religii tylko metodą podającą⁷. W postulatcie tym wyraża się troska, aby nauczyciel religii i katecheta prowadził lekcję religii i katechezę w sposób jasny i uporządkowany, był do niej odpowiednio przygotowany, a także posiadał odpowiednie kwalifikacje w zakresie umiejętności prowadzenia dialogu⁸.

Nauczyciel religii i katecheta w wysokim stopniu winien poznać i wcielić w życie wiedzę o świecie oraz podstawowe normy społeczno-moralne i estetyczne, a więc winien być taki, który ucieleśnia w swoim życiu ideały prawdy, dobra i piękna⁹. Właśnie w jego zaletach, polegających na umiejętności poznawania zjawisk przyrodniczych, społecznych i kulturowych oraz wartościowania tego, co dobre i piękne, znajduje się jedna z tajemnic pedagogicznych sukcesów. Wydaje się, że w pracy nauczyciela religii i katechety bogactwo osobowości ma szczególne znaczenie, bowiem chcąc dawać innym – musi on sam wiele posiadać, chcąc kształcić innych – musi sam być gruntownie wykształcony, chcąc czynić innych lepszymi – musi sam być dobry. Tylko wówczas można mówić o dynamicznym rozwoju osobistych wartości danego nauczyciela religii i katechety, gdy zostanie w nim zaszczerpione – przez innych lub przez niego samego – stałe dążenie do stawania się mądrzejszym, lepszym, wrażliwszym na prawdę, dobro i piękno, a zarazem do czynienia innych takimi¹⁰. Nauczyciel religii i katecheta winien być człowie-

⁷ „Myśląc o tych wszystkich pragnę wyrazić życzenie, ażeby mnożyły się dzieła powstałe dla ich formacji chrześcijańskiej wraz z odpowiednimi pomocami (takimi jak: urządzenia audiowizualne, pisma, spotkania i wykłady), aby dzięki nim dorośli mogli częściej uzupełniać przerwana lub niewystarczającą katechezę albo też odpowiednio dopełnić na wyższym poziomie nauczania to, czego się nauczyli w dzieciństwie, czy nawet tak wykształcić się w tej dziedzinie, by mogli pewniej pomagać innym”. CT 45.

⁸ Por. S. Uchacz, *Osobowość katechety młodzieżowego*, [w:] R. Murawski (red.), *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, Warszawa 1989, s. 369; J. Stala (red.), *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*, Kraków 2002; J. Stala (red.), *Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania*, Kraków 2002; KJ. Stala (red.), *atechizować dzisiaj. Problemy i wyzwania*, Kielce 2004.

⁹ „Od czasów gdy Apostołowie nauczali ustnie, a w Kościołach odczytywano listy, aż do czasów dzisiejszych wyposażonych we wszelkiego rodzaju pomoce, katecheza pobudzana przez Pasterzy i przy współdziałaniu wspólnot zawsze szukała dróg i środków najbardziej odpowiednich dla wypełnienia swej misji. Wysiłek ten powinien być oczywiście podtrzymywany. Nasuwają się tu spontanicznie wielkie możliwości, jakich dostarczają zarówno środki społecznej informacji, jak również pomoce służące do przekazu grupowego: telewizja, prasa, radio, płyty, taśmy magnetofonowe oraz wszystkie urządzenia audiowizualne. Wysiłki dokonane już szczęśliwie w tej dziedzinie uprawniają do najlepszej nadziei. Doświadczenie wskazuje np. na wielkie efekty nauczania radiowego czy telewizyjnego, byleby łączyły się ze sobą wielka troska o wartości estetyczne i ścisła wierność dla Magisterium. Kościół ma obecnie wiele okazji do zajmowania się tym zagadnieniem – zwłaszcza w czasie dni poświęconych środkom społecznej informacji – tak, że nie ma potrzeby dłużej się tutaj nim zajmować, chociaż ma ono wielkie znaczenie”. CT 46.

¹⁰ Por. W. Okoń, *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 1999, s. 246-247; J. Bagrowicz, *Towarzyszyć wzrastaniu. Z dyskusji o metodach i środkach edukacji religijnej młodzieży*, Toruń 2006.

kiem o określonych zasadach i szerokich horyzontach. Posiada autorytet mający z jednej strony posłannictwo mistrza, a z drugiej zaś przyjaźnię pochylający się nad podopiecznymi. To uczony w swojej dziedzinie i wielki znawca duszy dzieci i młodzieży. Umysł systematyczny, starannie planujący działania, ale przy tym szczerzy i spontaniczny. To bogata i pełnowymiarowa osobowość, która w życiu prywatnym i publicznym daje przykład¹¹.

Należy także odnieść się do obecnego w literaturze pedagogiczno-katechetycznej tzw. talentu pedagogicznego, który powinien być permanentnie doskonały. Natomiast jego składnikami jest wyobraźnia, dzięki której nauczyciel religii i katecheta jest w stanie wczuwać się w cudze stany psychiczne oraz łatwość obserwacji pozwalająca zebrać materiał do własnych doświadczeń. Ważny jest również tzw. instynkt rodzicielski, który polega na akceptacji rozwoju ucznia, zdolności odczytywania jego uczuć (empatia) i nastawieniu na rzeczywistość, która umożliwia krytyczną ocenę spełnionych działań. Główną jednak cechą „talentu pedagogicznego” jest umiejętność nawiązywania kontaktów społecznych¹². Nauczycielowi religii i katechezie jako nauczycielowi potrzebna jest także dobra pamięć, dzięki której potrafi łatwiej przyswoić sobie nazwiska i imiona uczniów, nawiązać z nimi bardziej bezpośredni i serdeczny kontakt. Dobra pamięć ułatwia dokonywanie adekwatnej oceny uczestnictwa uczniów w lekcjach religii i katechezie, ich zachowania w szkole i poza nią oraz pomaga zorientować się z jakich środowisk uczniowie pochodzą i w jakich warunkach żyją. Znajomość wychowanków jest przecież jednym z podstawowych warunków owocności wychowania¹³.

Nauczanie religii i katecheza jest głoszeniem Słowa Bożego, jest aktem religijnym, lecz równocześnie jest także jednostką metodyczną i będzie skuteczna wówczas, gdy zostanie przeprowadzona poprawnie metodycznie¹⁴. Słowo Boże nie działa magicznie, a będzie skuteczne, gdy zostanie przekazane zgodnie z uwarunkowaniami natury człowieka. Bowiem źle postawiony cel, niewłaściwa struktura

¹¹ Por. K. Konarzewski, *Szkoła*, Warszawa 1995, s. 148.

¹² Por. M. Majewski, *Przegląd problematyki pedeutologicznej*, [w:] M. Majewski (red.), *Postawy katechetów*, Kraków 1996, s. 17-18; M. Majewski (red.), *Katechizacja różnymi metodami*, Kraków 1994.

¹³ Por. E. Osewska, J. Stala (red.), *Wychowanie dzieci w wieku przedszkolnym*, Tarnów 2005; J. Stala (red.), *Wychowanie dzieci w młodszym wieku szkolnym, część II: Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2006; J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym, Część I: Wychowanie ogólne*, Tarnów 2007; J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym, Część II: Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2007; J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, Część I: Wychowanie ogólne*, Tarnów 2007; J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych, Część II: Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2007; K. Misiaszek, J. Stala (red.), *Katecheza dorosłych*, Tarnów 2009.

¹⁴ „Ażeby katecheza osiągnęła swój właściwy cel, to jest wychowanie w wierze, niezbędne jest wprowadzenie różnych metod, stosownych do wieku i rodzaju umysłowego katechizowanych, dojrzałości eklezjalnej i duchowej oraz indywidualnych uwarunkowań. Ujmując rzecz na szerszej płaszczyźnie, różnorodności tej domaga się wszystko, co ma związek ze środowiskiem społeczno-kulturalnym, w którym Kościół katechizuje”. CT 51.

jednostki, błędnie sformułowane pytanie, niepoprawny i źle wykorzystany rysunek lub zdjęcie, może sprawić, że Słowo Boże będzie źle odebrane, albo nawet nie zostanie przyjęte, nie spełni swego zadania¹⁵. Współcześnie daje się również zauważyć, że nauczycielom religii i katechetom właśnie jako nauczycielom stawiane są coraz większe wymagania. Nauczyciele innych przedmiotów i uczniowie chcieliby widzieć w nauczycielu religii i katechecie doskonałą osobowość chrześcijańską i wręcz ideał moralny¹⁶.

2. Nauczyciel religii i katecheta wychowawcą

W sylwetce dobrego nauczyciela religii i katechety ważną rolę odgrywają również elementy wychowawcze. Zwracają na to uwagę podstawowe dokumenty katechetyczne Kościoła¹⁷: „katecheza jest wychowywaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych; obejmuje przede wszystkim wyjaśnianie nauki chrześcijańskiej, podawane na ogół w sposób systematyczny i całościowy w celu wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”¹⁸, czy też: „formacja powinna starać się prowadzić do dojrzałości zdolność wychowawczą katechety (...). Jak w każdej dziedzinie, tak i w tym przypadku najważniejsze jest to, by katecheta osiągnął własny styl katechizowania, dostosowując do swojej osobowości ogólne zasady pedagogii katechetycznej”¹⁹.

W refleksji nad tym wymiarem formacji na pierwszy plan znów wysuwa się prawda, że to Jezus Chrystus jest jedynym Nauczycielem i jedynym Wychowawcą dla wszystkich ludzi, którym służy nauczyciel religii i katecheta. Bowiem to sam Jezus Chrystus naucza i wychowuje. Stąd nauczyciel religii i katecheta jest nauczycielem i wychowawcą w tej mierze, w jakiej pozostaje zwiastunem lub tłumaczem Dobrej Nowiny, a nie wyrazicielem własnych poglądów czy upodobań. Nauczyciel religii i katecheta, chcący działać skutecznie, powinien być zewnętrznie

¹⁵ Por. J. Mastalski, *Jak dobrze wychować dziecko?*, Kraków 2009; J. Mastalski, *Samotność globalnego nastolatka*, Kraków 2007; J. Mastalski, *Szkolne interakcje zaburzające skuteczne wychowanie*, Kraków 2005; J. Mastalski, *Zarys teorii wychowania*, Kraków 2002; J. Mastalski, *Zasady edukacyjne w katechezie. Na podstawie badań przeprowadzonych w krakowskich gimnazjach*, Kraków 2002.

¹⁶ Por. E. Majcher, *Osobowość katechety*, [w:] J. Krucina (red.), *Katecheza w szkole*, Wrocław 1992, s. 137.

¹⁷ „Ogólnie mówiąc, katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego. To nauczanie obejmuje wiele elementów pasterskiej misji Kościoła, które mają z katechezą coś wspólnego, albo ją przygotowują, albo z niej wypływają, chociaż ona nie jest z nimi całkowicie związana. Są to: pierwsze głoszenie Ewangelii, czyli misyjne przepowiadanie przez kerygmat dla wzbudzenia wiary; działalność apologetyczna, czyli poszukiwanie argumentów skłaniających do uwierzenia; praktyka życia chrześcijańskiego; sprawowanie sakramentów; pełne uczestnictwo we wspólnocie kościelnej i wreszcie świadectwo życia apostołskiego i misyjnego”. CT 18.

¹⁸ KKK 5.

¹⁹ DOK 244.

i wewnętrznie zgodny, czyli autentyczny w życiu i postępowaniu z tym, co sam głosi. Chodzi o to, aby nauczyciel religii i katecheta stanowił taką rzeczywistość psychiczną, która jest czytelna dla katechizowanych, jest dla nich odkryta i dlatego budzi zaufanie. W nauczaniu religii i katechezie bardzo ważną rolę odgrywa kontakt międzypersonalny, przez który nauczyciel religii i katecheta skutecznie oddziałuje na katechizowanych, poznaje ich osobowość, pragnienia, zmartwienia, zamiłowania oraz sytuację materialną i atmosferę w domu. Zasadniczymi rysami osobowości nauczyciela religii i katechety, które ten kontakt ułatwiają, jest pozytywne nastawienie do katechizowanych i ich problemów, umiejętności wczuwania się w położenie uczniów, utożsamianie się z nimi. Jest rzeczą oczywistą, że wszystkie te cechy osobowościowe uwarunkowane są znajomością psychiki, zasad rozwoju psychofizycznego i potrzeb wychowanków²⁰.

Wielu pedagogów za szczególnie ważne w wychowaniu uważa również intuicję, sugestywność i takt pedagogiczny. Poznanie intuicyjne koncentruje się na całościowym poznaniu przedmiotu. Jest ono niezbędne w procesie wychowania, zwłaszcza w sytuacjach zaskakujących wychowawcę. Sugestywność polega na tym, że z naciskiem podsuwa się wychowankowi pewną postawę, przy czym osoba ulegająca sugestii nie odczuwa wywieranego nacisku, ale jest przekonana, że dobrowolnie akceptuje wszystko, czym zostaje obdarzona. Siła sugestywnego oddziaływania wywodzi się z osobowości wychowawcy. Takt pedagogiczny sprawia, że wychowanie dokonuje się zgodnie z założeniami, na podstawie właściwych zasad i metod, z uwzględnieniem warunków życiowych, a przede wszystkim potrzeb i stanów psychicznych wychowanka. Taktowny wychowawca jest prostoliniowy, ale i konsekwentny w dążeniu do celu, ale i elastyczny w sposobach oddziaływania. Potrafi również krytycznie ustosunkować się do różnych koncepcji, wybrać z nich te wartości, które najbardziej służą dobru wychowanka. Na co dzień jest naturalny, wzbudza zaufanie wychowanków i zależy mu na współpracy z nimi. Jednocześnie potrafi pochwalić, ale i zwrócić uwagę, gdy wychowanek na to zasłużył. Docenia szacunek, jaki mu wychowankowie okazują i uczy wdzięczności, ale nie domaga się honorów dla własnej osoby. Nauczyciel religii i katecheta to wychowawca kochający powołanie, a jeszcze bardziej uczniów, którym przekazuje wiarę. Solidnie przygotowuje zajęcia i interesująco je prowadzi, a także potrafi przy tym wykorzystać humor, serdeczną przyjaźń i naturalny szacunek²¹.

Katechizowani oczekują, aby nauczyciel religii i katecheta posiadał poczucie humoru i był zawsze radosny. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że ponad trzy czwarte wypowiadającej się młodzieży życzy sobie nauczycieli religii i katechetów wesołych, uśmiechniętych, śpiewających, miłych i z humorem. Uśmiech nauczyciela religii i katechety wnosi do szkoły atmosferę wzajemnego zaufania wychowawców i wychowanków, a u tych ostatnich wzmacnia poczucie

²⁰ Por. S. Uchacz, *Osobowość katechety młodzieżowego*, dz. cyt., s. 368.

²¹ Por. M. Majewski, *Przegląd problematyki pedeutologicznej*, dz. cyt., s. 20-22.

bezpieczeństwa. Chodzi o prosty, serdeczny uśmiech będący wyrazem sympatii do uczniów i jedną z najbardziej skutecznych metod wychowawczych²².

Ojciec Święty Jan Paweł II przypominał, iż warunkiem skuteczności posługi wychowawczej jest miłość, która skłania do wskazywania młodym coraz to wyższych ideałów i towarzyszenia im na drodze do ich osiągnięcia. Tylko dzięki miłości wychowanków nauczyciel religii i katecheta potrafi odsłonić przed uczniami szerokie perspektywy, okazać im pomoc w rozwiązywaniu trudności i doskonaleniu siebie²³. Miłość ta polega na zainteresowaniu się światem ucznia, dzieleniu jego troskami i radościami, niesieniu pomocy, dobroci, opiekuńczości, daniu uczniowi poczucia bezpieczeństwa, znalezieniu dla niego czasu, ale też na stawianiu wymagań i egzekwowaniu. Ona też sprawia, że przekazywane prawdy są przyjmowane zawsze z nową świeżością, a uczeń chętnie przyjdzie ze swoimi problemami do wychowawcy²⁴.

3. Nauczyciel religii i katecheta świadkiem

Przed nauczycielem religii i katechetą, który jest wychowawcą, stoi niezwykle poważne zadanie dokonywania szeroko pojętej formacji chrześcijańskiej, w której podstawową rolę będzie odgrywała autentyczna osobowość i duże doświadczenie religijne, z którym związane jest świadectwo życia chrześcijańskiego²⁵. Proces rozwoju wiary dokonuje się w katechezie przez nauczanie i wychowanie, ale głównie przez świadectwo. Nauczyciel religii i katecheta, będąc nauczycielem i wychowawcą powinien być zarazem świadkiem. Zadaniem Kościoła jest być sakramentem spotkania ludzi z Bogiem i między sobą, a osiąga się to przez uobecnianie i czynienie niejako widzialnym Boga Ojca i Jego Syna wcielonego przez nieustanne odnawianie się i oczyszczanie pod kierunkiem Ducha Świętego. Dokonuje się to głównie przez świadectwo żywej i dojrzałej wiary²⁶. Natomiast

²² Por. C. M. Sondej, *Intelektualna i duchowa formacja osobowości katechetek w Międzynarodowym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie*, dz. cyt., s. 254.

²³ Por. A. Offmański, *Katecheta permanentnie kształtujący się*, [w:] *Dzisiejszy katecheta. Stan aktualny i wyzwania*, dz. cyt., s. 182; E. Tkocz, *Chrześcijańska formacja młodzieży w świetle orędzi Jana Pawła II na Światowe Dni Młodzieży*, Katowice 2005; J. Miąso, *Antropologia – wychowanie – miłość. Zarys antropologii wychowania Jana Pawła II*, Rzeszów 2004.

²⁴ Por. J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 266.

²⁵ Por. H. Słotwińska, *Kształtowanie postaw religijnych na katechezie*, Lublin 2004; H. Słotwińska, *Wychowawcza rola wzorów osobowych*, Lublin 2008.

²⁶ „Aktywność ludzka, jak pochodzi od człowieka, tak też ku niemu się skierowuje. Człowiek bowiem pracując nie tylko przemienia rzeczy i społeczność, lecz doskonali też samego siebie. Uczy się wiele rzeczy, swoje zdolności rozwija, wychodzi z siebie i ponad siebie. Jeżeli się dobrze pojmuje ten wzrost, jest on wart więcej, aniżeli zewnętrzne bogactwa, jakie można zdobyć. Więcej wart jest człowiek z racji tego, czym jest, niż ze względu na to, co posiada. Podobnie warte jest więcej to wszystko, co ludzie czynią dla wprowadzenia większej sprawiedliwości, szerszego braterstwa, bardziej ludzkiego uporządkowania dziedziny powiązań społecznych, aniżeli postęp techniczny. Albowiem postęp ten może tylko dostarczać niejako materii do udoskonalenia człowieka, ale sam przez się tego udoskonalenia nie urzeczywistni. Stąd normą aktywności ludzkiej jest to,

w *Directorium Catechisticum Generale* czytamy: „katecheta (...) w imieniu (...) Kościoła występuje jako świadek chrześcijańskiego orędzia, który służy innym, dzieląc się z nimi owocami własnej dojrzałej wiary, a wspólne poszukiwanie mądrze kieruje do osiągnięcia zamierzonego celu”²⁷. Świadcstwo nauczyciela religii i katechety oraz cała działalność prorocka Kościoła jest udziałem w jednym świadectwie Jezusa Chrystusa. W *Ewangeli* Jezus wytrwale powierzał Apostołom urząd głoszenia Słowa, których wybrał przez kilka lat, kształcił ich w atmosferze przyjaźni, ustanowił ich i posłał jako świadków i nauczycieli Orędzia Zbawienia²⁸.

Właściwe zadanie nauczyciela religii i katechety polega na ukazaniu, kim jest Jezus Chrystus: Jego życie i posługa oraz przedstawienie wiary chrześcijańskiej jako pójście za Nim (Por. DOK 41). Aby nauczyciel religii i katecheta mógł je wypełnić musi być osobą głębokiej wiary, która winna być fundamentem nie tylko pełnienia posługi katechetycznej, ale całego jego życia. Przez doświadczenie osobiste dochodzi się do realnej szansy dawania świadectwa. Bez doświadczenia mocy Jezusa Chrystusa nie ma świadectwa wiary. Wiara nauczyciela religii i katechety staje się punktem odniesienia i oparcia dla wiary katechizowanych. Osoby katechizowane mogą wzrastać w wierze z nauczycielem religii i katechetą. Jedynie świadectwo potrafi prawdziwie fascynować i wprowadzać w wartości, ku którym nie prowadzą tylko słowa. Nauczyciele religii i katecheta musi być świadkiem Boga i prawdy, którą głosi. Słowa wypowiedane przez niego tracą wartość, jeśli nie mają pokrycia w życiu, nie emanują z jego serca. Jeśli z niego wypływają i są wyrazem głębokiego przekonania, wówczas pozyskują, zdobywają i zjednują katechizowanych dla Jezusa Chrystusa. Dojrzała, żywa i prawdziwa wiara nauczyciela religii i katechety jest „duszą” każdej lekcji religii i katechezy. Ona prowadzi do osobowego dialogu z Bogiem. Podstawą tego dialogu jest Słowo Boże, które nauczyciel religii i katecheta potrafi usłyszeć, zrozumieć, uznać za najwyższą wartość i według niej ukierunkować własne życie. W konsekwencji poprzez styl własnego życia będzie przekazywał katechizowanym te wartości, które sam przyswoił. Będzie ich prowadził do przyjaźni z Bogiem, będzie tę przyjaźń ożywiał i pogłębiał. Właśnie harmonia modlitwy, życia sakramentalnego i życia codziennego, którą katechizowani będą mogli dostrzec u nauczyciela religii i katechety stanowi potężny środek, który może urzeczywistnić takową postawę w nich oraz wyzwolić pragnienie wewnętrznej przemiany²⁹.

Świadcstwo życia i postawy nauczyciela religii i katechety jest znakiem, spotkaniem, zaproszeniem i zobowiązaniem. Kościół daje świadectwo o życiu nadprzyrodzonym i eschatycznej przyszłości, ale przede wszystkim jest społecznym

żeby zgodnie z planem Bożym i wolą Bożą odpowiadać prawdziwemu dobru rodzaju ludzkiego i pozwolić człowiekowi na realizowanie i wypełnianie pełnego swojego powołania bądź indywidualnie, bądź społecznie”. KDK 35.

²⁷ DCG 76.

²⁸ Por. DOK 137.

²⁹ Por. J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, dz. cyt., s. 29-30.

znakiem miłości. Dlatego świadectwo, aby było znakiem, musi mieć dynamizm nie tylko emocjonalny, ale przede wszystkim paschalny i wspólnotowy. Świadectwo jako spotkanie zarówno indywidualne jak i wspólnotowe musi być spotkaniem z Chrystusem i w Chrystusie. Treścią tego spotkania ma być osoba, wydarzenia, słowa związane z Jezusem Chrystusem, celem rozważania Jego orędzia, odkrywania miłości i realizowania programu ewangelicznego. Istotą zaproszenia jest otwarcie się osoby na osobę, przychylnie nastawienie, które służy dzieleniu się wartościami, przeżyciami czy propozycjami. Świadectwo jako zaproszenie ma więc charakter nadprzyrodzony. Świadectwo jako idealne zaproszenie pozwala wnikać w tajemnicę życia Bożego w nas i dzielić się nią we wspólnocie. Świadectwo jako zobowiązanie jest konsekwencją przynależności do Jezusa Chrystusa i Kościoła³⁰. Nauczyciel religii i katecheta winien uświadamiać sobie, że nie wystarczają tylko umiejętności dydaktyczne, głęboka wiedza religijna czy nawet życzliwa akceptacja wychowanków. Współcześnie potrzeba nauczycieli religii i katechetów, którzy podejmą trud wspólnych z młodzieżą poszukiwań rozwiązywania ich problemów i którzy na co dzień będą wobec nich świadczyć o Jezusie Chrystusie poszukującym zagubionych³¹, bowiem „człowiek naszych czasów chętniej słucha świadków, aniżeli nauczycieli; a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami”³².

Wraz z wymiarami, które odnoszą się do *być* i do *wiedzieć*, formacja nauczyciela religii i katechety powinna także rozwijać *umiejętność działania*. Ponieważ katecheza jest aktem komunikacji, osoba przygotowująca się do posługi nauczyciela religii lub katechety musi otrzymać odpowiednie przygotowanie pedagogiczno-katechetyczne. Działanie katechetyczne jest uczestnictwem w pedagogii Bożej, dlatego formacja ta winna prowadzić do dojrzałości zdolność wychowawczą, która zakłada zwracanie uwagi na osobę, zdolność interpretowania pytań wychowawczych i odpowiadania na nie, inicjatywę uaktywnienia procesów zrozumienia oraz sztukę prowadzenia grupy osób do dojrzałości³³. Winna ona pomóc nauczycielowi religii i katechezie w umiejętnym programowaniu działania wychowawczego, planowaniu, krytycznej ocenie tego działania, uzdolnienia do animacji grupy oraz roztropnego wykorzystywania technik animacji grupy³⁴. Aby osiągnąć te cele nauczyciel religii i katecheta powinien jak najczęściej uświadamiać sobie, że jest wezwany i zobowiązany do pełnienia misji prawdziwego nauczyciela, autentycznego wychowawcy i wiarygodnego świadka, stąd ważna jest precyzacja zadań i kierunków formacyjnych w tym względzie. Kształtowanie umiejętności peda-

³⁰ Por. M. Majewski, *Tożsamość katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 128-131.

³¹ Por. J. Gracla, *Jakiego katechety potrzebuje szkoła*, „Katecheta” 40 (1996) nr 3, s. 156.

³² EN 41.

³³ Por. B. Stańkowski, *Wychowanie w duchu wielokulturowości*, Kraków 2007.

³⁴ Por. DOK 244-245.

gogicznych i katechetycznych ukazuje jak niezwykle trudnym zagadnieniem jest przejście od teorii i wymiaru doktrynalnego do praktyki katechetycznej. Istotne zadanie spoczywa na nauczycielu religii i katechecie, który poznając prawdy Objawienia staje wobec uczniów jako nauczyciel, wychowawca i świadek³⁵. Bowiem wymaga się od niego umiejętności rozwiązywania nowych sytuacji, czy zadań, w sposób samodzielny i twórczy, żywego reagowania na różne wydarzenia, co wymaga wnikliwości umysłu oraz zdolności analitycznego, bądź syntetycznego ujmowania zjawisk, w zależności od potrzeb. Dlatego nauczyciela religii i katechetę winna cechować gotowość do ciągłego zdobywania wiedzy, zapal do samokształcenia i szerokość zainteresowań³⁶.

³⁵ Zob. szerzej: A. Binz, *Katecheta: misja, zawód czy powołanie?*, [w:] Z. Marek (red.), *W służbie człowiekowi. Studium duszpastersko-katechetyczne*, Kraków 1991, s. 89-106; Z. Włodarski, *Człowiek jako wychowawca i nauczyciel*, Warszawa 1992.

³⁶ Por. W. Koska, *Katechetyka*, Poznań 1993, s. 49-50.